

У 2012 році засновано ще одну кафедру позашкільної освіти, яку очолила доктор педагогічних наук, професор Олена Володимирівна Биковська. Ця кафедра забезпечувала навчально-методичний супровід здобуття майбутніми вчителями технологій додаткової спеціальності «Керівник гуртка позашкільного навчального закладу» та «Методист позашкільного навчального закладу».

У 2013 році інститут перейменовано на інженерно-педагогічний, а з 2016 року він знову переведений у статус факультету із збереженням назви.

З 1996 року за підтримки Національного

педагогічного університету імені М.П. Драгоманова була розпочата підготовка вчителів трудового навчання на біологічному факультеті у Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університеті імені Григорія Сковороди. У 1998 році був створений автономний факультет, який очолив кандидат педагогічних наук, доцент Василь Васильович Васенко.

Таким чином у Київському регіоні два вищі навчальні заклади здійснюють цілеспрямовану підготовку вчителів трудового навчання, технологій протягом 20 останніх років.

Література:

1. Корець М.С. Досягнення та нові обрії інженерно-педагогічного інституту Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 46: Збірник наукових праць. – К: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2014. С. 123-129.
2. Микола Савич Корець: біобібліографічний покажчик / Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Інженерно-педагогічного інституту, Наукова бібліотека; наук. ред. Л.В.Савенкова; бібліогр. ред. Н.І.Тарасова. – Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2014. – 120 с.
3. Слюсаренко Н.В. Теорія і практика трудової підготовки дівчат у школах України (кінець XIX - XX століття) : автореф. дис ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Ніна Віталіївна Слюсаренко. – Київ : Б.в., 2010. – 40 с.

УДК 371.3.018.53 Пирогов

О.В. Колесник, м. Вінниця, Україна / O. Kolesnik, Vinnytsia, Ukraine
e-mail: Kolesnuk@inbox.ru

К.І. Іванова, м.Вінниця. Україна / K. Ivanova, Vinnytsia, Ukraine
e-mail: christinka.20@mail.ru

УЧАСТЬ МИКОЛИ ПИРОВОГА У СТВОРЕННІ НЕДІЛЬНИХ ШКІЛ

Анотація. В статті мова йде про відомого на весь світ лікаря, педагога, новатора та експериментатора, засновника польової хірургії славного мешканця Вінниччини Миколу Івановича Пирогова, а також аналізується його провідна роль і значення у формуванні доступної для всіх верств населення без винятку освіти та науки. Ця робота допоможе краще зрозуміти неоціненний вклад Миколи Івановича Пирогова у заснування та розвитку недільних шкіл, його передове бачення необхідності цього процесу у всебічному розвитку особистості, нації та держави. Неупереджено оцінено діяльність шкіл через призму історичних подій та проаналізовано значення для сьогодення.

У статті прослідковується думка, що київські недільні школи, які були свого роду першими у нашій країні, досить успішно працюючи, дали поштовх до масового і повсюдного їх відкриття. Передовими революційно-демократичними силами вони використовувалися не тільки для поширення грамотності та освіченості серед простого народу, а й для проведення демократичної пропаганди та підняття революційного духу. Ці освітні заклади відіграли досить вагому роль як у розвитку вітчизняної педагогіки та науки, так і в активізації масового культурного та суспільно-політичного руху в шістдесяті роки позаминулого століття.

Ключові слова: Пирогов, недільні школи, освіта, неділя, Київський учбовий округ, виховання молоді, поширення освіти, Київський генерал-губернатор.

Participation Nikolai Pirogov in creating Sunday schools

Annotation. In this article we will speak about a famous doctor, teacher, Vinnytsya citizen Mykola Pyrogov and analyze his leading role in forming of the accessible education for all the stratum of the Ukrainian population. In the article there are given the quotes concerning that period of Pyrogov's life when he was a head of Kiev school district. This article facilitates understanding the scientist's invaluable contribution to the establishment and development of Sunday schools, his vision of the necessity of this process in behalf of a single individual, the whole nation and the state. We'll try to evaluate their efficiency through the lens of historical events.

An important point of view in our article is that Kiev Sunday schools, which were the first ones of such kind of establishments in the country, were very successful and it promoted their further development and dissemination. Advanced revolutionary-democratic forces used them not only for the purpose of education for people from lower classes, but also for the promotion of democracy and

revolutionary spirit raising. These educational institutions played a significant role in the development of national education and science, promoted the revitalization of a mass cultural, social and political movement in the sixtieth years of the last century.

Key words: Pirogov, Sunday school, education, Sunday, Kyiv educational district, youth education, education prevalence, Kyiv Governor-General.

«Якщо внаслідок нещасливих обставин педагогічна діяльність М.І. Пирогова зупинилася б на тому, що він уже зробив, то й тоді шановане ім'я його не помре в історії освіти».
К.Д. Ушинський

Могутній талант, сила і невтомна праця Миколи Івановича Пирогова, нашого з Вами земляка, залишили глибокий відбиток не лише в історії медицини і науки. Геніальний лікар і анатом, блискучий хірург і новатор, автор цілої низки оригінальних творів, методів досліджень і лікування був ще й видатним організатором, талановитим вихователем і психологом.

Великий період свого життя вчений приділив педагогічній діяльності та зробив колосальний внесок у педагогічну науку, в історію якої увійшов як вдалий реформатор і новатор народної освіти [1, с. 28].

У грудні 1855 року Микола Іванович повернувся до Петербурга після участі в Кримській війні 1853 -1856 рр.. Під впливом фронтових подій у нього поступово виникає думка покинути Академію з її рутинними порядками, бюрократією та інтригами недоброзичливих колег. У травні 1856 року М.І. Пирогов подає заяву начальнику Медико-хірургічної академії про свою відставку з посади професора, мотивуючи це розладним здоров'ям і домашніми справами.

Настає період розквіту громадського руху в країні, чому сприяла поразка Росії в Кримській війні, яка продемонструвала всьому світу слабкість і пережиток феодально-кріпосницької системи, що негативно впливала на всі сфери економічного, політичного та культурного життя. Необхідність здійснення кардинальних реформ у державному та громадському житті і, передусім, скасування кріпосного права були зрозумілі всім прогресивним людям. Не був байдужий до цього і М.І. Пирогов [2, с. 244].

Гуманіст і людина прогресивних та сучасних поглядів, Микола Іванович розумів, що справжнього прогресу можна досягти шляхом правильно організації навчання і виховання підростаючих поколінь. У липні 1856 року в журналі «Морской сборник» з'явилися його роздуми «Питання життя», в якій автор виклав своє педагогічне кредо: «Школа повинна формувати не бездушних слугаків, чиновників, а справжню особистість, гармонійно розвиненого патріота, громадянина, мислителя». У ній він вивів таку думку: «Всі, хто готується стати корисними громадянами, повинні спочатку навчитися бути людьми!» [3, с. 37].

Цю статтю високо оцінили прогресивні

педагоги, письменники, народні демократи, громадські діячі. За висловом М. Добролюбова, стаття Пирогова вразила всіх: «Світлістю погляду, благородним спрямуванням задумів автора і полум'яною, живою діалектикою. Стаття кидає прямо в обличчя всьому суспільству неприємну правду; вона не приховуючи – сміливо та правдиво, заради високих вічних досягнень каже про те, що є в нас поганого» [4, с. 491].

Під впливом передової громадської думки у вересні 1856 року вченому було запропоновано зайняти посаду керівника Одеського учбового округу. З цього часу він повністю присвятив себе педагогічній та освітній діяльності.

Очолюючи Одеський та Київський учбовий округи (1856-1861 рр.), керуючи за кордоном підготовкою молодих вітчизняних учених та науковців до професорської діяльності (1862-1866 рр.), М.І. Пирогов зарекомендував себе як педагог-новатор і чуйний керівник. У цей час він видав низку наукових праць: «Одеська Талмуд-Тора», «Чого ми бажаємо», «Доповідна записка про хід освіти в Новоросійському краї та про кричущу необхідність реформування закладів освіти», «Про реформування Одеського Рішельєвського ліцею в університет», «Університетське питання», «Листи із Гейдельберга» та ін. У них Микола Іванович ставив акцент на прогресивні форми навчання, розвиток творчих думок дітей, на покращення навчального процесу та виховання молоді в школах і університетах, про необхідність підготовки викладацьких фахівців тощо. У статтях також подавалися суттєві проблеми вищої освіти. Він всіма силами підтримував будь-яку ініціативу, боровся за доступність освіти для населення, відкриваючи недільні школи для дітей і дорослих.

Зі слів В. Антоновича, шлях до самостійного життя нації полягає через поширення освіти серед простого люду [1, с. 29].

Задум про утворення недільних шкіл в Україні виник у Полтаві. В «Звіті про стан Полтавського жіночого корпусу» Н. Ільшевич, один із полтавських лібералів та друг О. Строніна, запропонував зорганізувати «Даровую школу для обучения крестьянских детей». Ця ідея була з захопленням прийнята в середовищі всіх навчальних закладів Полтави [5, с. 32].

Ще в далекому 1846 році план організації подібних закладів був розроблений одним з учасників Кирило-Мефодіївського братства В. Білозерським, що тоді був викладачем місцевого кадетського корпусу [5, с. 33].

Діяльність полтавських педагогів на той час не

викликала незадоволення з боку влади, а це сприяло успішним справам. Щодо практичної реалізації плану влаштування недільної школи, то вона, в першу чергу, тісно переплітається з іменем викладача Полтавської гімназії О. Строніна.

Саме його колишній учень Ф. Вороний у серпні 1859 р. на одному з літературних вечорів, що проходив вихідними днями в Київському університеті, висунув ідею заснувати в Києві першу недільну школу [6, с. 48].

І вже 14 вересня 1859 р. до канцелярії керівника Київського навчального округу М.І. Пирогова надійшло клопотання від 17 студентів Київського університету Св. Володимира такого змісту: «Прагнучи дати хлопчикам тутешнього ремісничого класу засоби для першопочаткової освіти, ми, що нижче підписалися, покійно просимо Ваше Превосходительство дозволити нам відкрити в будинку Києво-Подільського дворянського училища безкоштовну недільну і святкову школу».

Разом із заявою-проханням студенти подали розроблену ними програму, згідно з якою в наміченій недільній школі передбачалося викладати такі предмети: закон Божий, російську й слов'янську грамоту, письмо та арифметику. У відповідь М.І. Пирогов порадив студентам підібрати собі керівника з числа викладачів університету, вказавши на професора російської історії П. Павлова, а той погодився сприяти цій справі своєю допомогою.

Відтак 19 вересня 1859 р. на поданій заяві-проханні, до якої додано було всі згадані документи, М.І. Пирогов на титулці олівцем написав: «Пустити в хід». Далі в газеті «Киевский телеграф» за 23 вересня 1859 р. було повідомлено про проект дозволеної попечителем недільної школи та доручення М.І. Пирогова П. Павлову й І. Слепушкіну взяти відповідальність за діяльність школи і спостереження за нею.

У листі до міністра освіти від 13 жовтня 1859 р. Пирогов зазначав: «Беручи до уваги значущість недільних шкіл для дітей трудового класу, які не мають ні часу, ні грошей, ні інших можливостей, я дав дозвіл студентам заснувати недільну школу для хлопців».

Врешті-решт 11 жовтня 1859 р. на Подолі, на розі Костянтинівської та Хоревої вулиць, у будівлі Києво-Подільського дворянського училища, було відкрито першу недільну школу [7, с. 350].

Заняття проводились кожну неділю та святкові дні. Особливістю їх було не тільки те, що учні навчалися там цілком безкоштовно, але й те, що вчителі працювали добровільно. В основному це були студенти Київського університету, в майбутньому велика плеяда відомих учених, письменників, громадських діячів – цвіт української інтелігенції. Серед них: Михайло Петрович Старицький – талановитий український поет, драматург і прозаїк, який певний час жив на Поділлі; Михайло Петрович Драгоманов – український публіцист, історик, фольклорист і громадський діяч; Анатолій

Патрикійович Свидницький – письменник, який власноруч склав для шкіл перший підручник «Русская азбука», Веніамін Йосипович Португалов – відомий лікар-публіцист та плеяда інших науковців [1, с. 32].

Готуючись до відкриття першої школи, її організатори розіслали по столиці оголошення та листи з інформацією про те, що «роки не будуть служити перешкодою для навчання», тому школу можуть відвідувати і дорослі. У день відкриття на заняття до Києво-Подільської недільної школи прийшло майже 50 учнів, а пізніше їхня кількість зросла аж до 149 [8, с. 92].

Ідею заснування недільних шкіл підтримали й київські громадські організації. Коли йшлося про мету, то Д. Дорошенко визначав її так: «... Старатися якомога більше поширювати в народі освіту. Щоб тим самим піднести його громадську і національну свідомість» [6, с. 50].

1863 року М.І. Пирогов у своїй статті «про недільні школи» відзначав: «За запровадження недільних шкіл узялися першими малороси, ревні шанувальники Куліша та Шевченка, кращі учні професора Павлова... Вчителі, кращі і за здібностями, і за моральністю, взялися навчати грамоти, письма і рахування з несподіваним педагогічним тактом, звернули увагу на нові засоби навчання, зайнялися ними і досягли успіхів зверх всякого чекання» [9, с. 303].

Усі ці школи були чоловічими. Тож до їхніх організаторів часто зверталися з питанням: «Чи буде школа для дівчаток?» Тому відразу після відкриття Києво-Подільської та Новостроєнської шкіл студенти Київського університету разом з громадськістю міста розпочали підготовку до започаткування жіночої недільної школи. З офіційною заявою-проханням про дозвіл на її відкриття до керівника Київського навчального округу 4 грудня 1859 р. звернулися класні дами жіночого пансіону пані Нельговської. Відтак протягом 1860 р. у Києві було відкрито три жіночі недільні школи: в будинку другої Київської гімназії, в приміщенні жіночої Фундуклеївської гімназії та на Подолі [7, с. 353].

Організація навчально-виховної діяльності перших київських недільних шкіл, звичайно, була справою новою і виснажливою. За короткий відрізок часу кількість шкіл значно поширилась. Як бачимо, з жовтня 1859 р. по 1861 р. на Поділлі було відкрито 10 недільних шкіл. Відкривалися школи і для дорослих, і для дітей, і для арештантів у тюремних закладах, і для солдат у саперних частинах. За прикладом Києва одна за одною недільні школи почали працювати в губернських і повітових містах – Ніжині, Харкові, Полтаві, Чернігові, на Волині та Поділлі, а з часом і в багатьох осередках Росії.

За два роки їх кількість в Україні сягнула 68. Прагнучи дати українському народові освіту в найбільш доступній і зрозумілій для нього формі – рідною мовою – творці й засновники недільних шкіл,

серед яких були В. Антонович, М. Драгоманов, Т. Рильський, П. Житецький, Ф. Вороний, К. Шейковський та ряд інших, вважали, що саме освіта піднесе його свідомість і культуру на вищий щабель, і тому вони ставили освіту за основу [2, с. 261].

Перші недільні школи здобули велику повагу і любов серед трудящих мас. Так, популярний український байкар Л. Глібов відгукувався: «Недільна школа при Чернігівській гімназії, що була відкрита 9 травня 1860 року за сприяння та за пропозицією попечителя Миколи Івановича Пирогова постійно відвідувалась протягом навчального року» [9, с. 304].

Але, на жаль, ці освітні заклади мали надто малі кошти. Були відсутні спеціальні книжки для дорослих. Букварі, книжки для читання використовувались як російські, так і українські. У жовтні 1860 року М.І. Пирогов подає клопотання Київському генерал-губернатору про відкриття в Києві пунктів на добровільні пожертвування на благо недільних шкіл. А в грудні 1860 року з цією ж метою був отриманий дозвіл на проведення студентами Київського університету публічних читань творів російських письменників [5, с. 37].

Розглядаючи підготовку до відкриття київських недільних шкіл та їхню діяльність, відзначимо роль у цій справі відомого українця Т. Шевченка, який, перебуваючи в Києві з 30 липня по 14 серпня 1859 р., зустрічався зі студентами та викладачами недільних шкіл. Також допомагав школам матеріально та морально.

Спеціально для недільних шкіл Тарас Григорович написав і за власний рахунок видав «Букварь южнорусский». У листі від 4 січня 1861 року до М. Чалого, інспектора другої Київської гімназії, він писав: «Посилаю вам на огляд 10 прим, мого «Букваря», а з контори транспортів отримаєте 1000 прим. Візьміть гроші, то положіть їх в касу для ваших недільних шкіл...» 1860 року з Петербурга він передав недільним школам 100 примірників «Кобзаря» для продажу на їх користь. До речі, «Кобзар» учні вчили разом із шкільними підручниками [10, с. 280-281].

Звичайно, активність молодих людей у просвітницькій і культурній сфері постійно турбувала державні органи та шовіністично настроєну громадськість. Культурно-етнографічна діяльність громад, навчання в школах українською мовою, видання й розповсюдження українських книжок – усе і це оцінювали як сепаратистські витівки.

Зовні безпечна і потрібна для нації праця недільних шкіл, створених за сприяння М.І. Пироговим, заключала в собі велику мету. Тут зароджувалися демократичні прагнення, що сприяли посиленню в суспільстві ненависті до всієї системи самодержавства. Стосовно цього Микола Іванович

досить часто отримував із канцелярії Київського генерал-губернатора накази щодо посиленого спостереження за діяльністю недільних шкіл:

«Ваше Превосходительство, маю прохання до Вас зробити розпорядження про суворе спостереження за діяльністю недільних шкіл, щоб навчання в них відповідало бажанням і намірам держави» [7, с. 355].

Але, на жаль, ці школи існували короткий термін. У лютому 1860 року в Києві була заарештована група студентів університету – членів таємного товариства. М.І. Пирогову наказали встановити постійне поліцейське спостереження за «поведінкою і напрямком думок» серед студентів. Ця вимога засмутила Миколу Івановича. На початку 1861 року вчений змушений подати заяву про підставку, а через рік недільні школи перестали існувати. Пізніше, у липні 1863 року, М.І. Пирогов надрукував висвітлювальну статтю «про недільні школи», де рішуче виступав на їх захист: мета народних недільних шкіл має заключатися в поширенні освіти на всі верстви населення...

Проходять роки, але час не віддаляє нас від епохи М.І. Пирогова. Він – людина творча, благородна і глибоко гуманна – запам'ятався в історії вітчизняної культури як класик нової, новаторської педагогічної думки. Його моральне обличчя, вчинки, високі думки про дітей, гідність людини й сьогодні мають слугувати для нас живим прикладом. Класик чистої науки К. Ушинський, аналізуючи діяльність М.І. Пирогова на педагогічній ниві, писав: «Нарешті ми маємо серед нас педагога, на якого з гордістю можемо вказати нашим дітям і внукам, і його прокладеною дорогою ми можемо сміливо вести наші молоді покоління».

Коротка була, як бачимо, історія недільних шкіл, але для української інтелігенції це був хоч і малий, але важливий момент уточнення конкретних завдань української інтелігенції в сфері розповсюдження освіти серед людей. Деякі, саме Драгоманов, мусив уважно поставитись до справи внесення народного елемента в навчання. Взаємні відносини мови народної і мови офіційної довелося при тім поставити та вирішити в зв'язку з реаліями народного життя. Прийшлося взяти до уваги й культурні аспекти зросту обох мов та здобутки такого зросту в момент відкриття шкільної праці серед українського люду (поки що в місті): порівняти українську мову, яка серед несприятливих умов відстала в рази від мови російської літературної, наукової. Прийняти загальне рішення було не так легко. Для Драгоманова, як і для його сучасників, у формуванні українського світогляду мала велике значення робота недільних шкіл і пов'язані з цим загальні питання про рідну культуру й українську освіту.

Література:

1. Білан В. Т. Мережа недільних шкіл на Україні (1859 - 1862 pp.) // Архіви України. – 1966. – №5. – С. 31.

2. Беренштан В. Из школьных лет А.С.Лашкевича // Киевская старина 1899 №11 с. 260.
3. Пирогов Н.И. Вопросы жизни // Избранные педагогические сочинения. – М., 1985. – С. 39.
4. Добролюбов Н.А. О значении авторитета в воспитании: (Мысли по поводу «Вопросов жизни» г. Пирогова) // Собр.соч.: В 9 т. – М., 1961. – Т.1, – С. 493.
5. Жураковский Г. Е. К вопросу о возникновении первых воскресных школ // Советская педагогика 1944 №10 с.33.
6. Дорошенко Д. Володимир Антонович: його життя й наукова і громадська діяльність. – Прага. 1942. С. 50.
7. Абрамов В. Я. Наши воскресные школы: их прошлое и настоящее. – СПб., 1900. с. 351.
8. Житецький Г. Київська Громада за 60-х років // Україна. – 1928. – Кн. 1. – С. 94.
9. Пирогов Н.И. О воскресных школах // Избранные педагогические сочинения. – М., 1985. – С. 302.
10. Шевченко Т.Г. Лист В.В.Тарновському від 10 лютого 1861 р., Петербург // Повн. збір. творів: У 6 т. – К., 1964. – Т. 6. – С. 280-281.

УДК 373.3.015.31:159.922.7

К.О. Мельник, м. Бар, Україна / K. Melnyk, Bar, Ukraine
e-mail: tulipe28@rambler.ru

ВРАХУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТЕМПЕРАМЕНТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. Необхідність розроблення нових підходів щодо використання методів навчання спричинено рядом факторів: значні зміни відбуваються в методичній основі теорії навчання і методів навчання; на зміну потреб суспільства прийшла парадигма гуманістичного, особистісно-орієнтованого навчання; збагачується теоретичний, методичний і практичний набір психолого-педагогічної діагностики, що дає можливість удосконалити діагностичний інструментарій дослідження ефективності використання методів навчання. Всі ці обставини потребують теоретичного обґрунтування умов використання методів навчання учнів початкових класів. Однією з таких умов є врахування індивідуальних особливостей молодших школярів при виборі методів навчання. Темперамент – це поєднання індивідуально-психологічних особливостей особистості, які характеризують динамічну і емоційно-вольову сторони її поведінки і діяльності. Темперамент є вродженою характеристикою, а значить, його не можна змінити. Від темпераменту залежить ступінь та характер впливу на діяльність як зовнішніх умов, так і внутрішніх тобто індивідуально-психологічних властивостей людини. Тому потрібно в найбільшій мірі враховувати саме темперамент дитини в навчально-виховному процесі. Такий підхід суттєво підвищить ефективність навчально - виховного процесу з молодшими школярами. В статті наведено конкретні рекомендації для створення оптимальних умов навчання учнів кожного типу темпераменту.

Ключові слова: особистісно-орієнтоване навчання, індивідуальні особливості молодших школярів, навчальна діяльність, темперамент.

Taking into account psychological characteristics of younger students' temperament in the educational process

Annotation. The need to develop new approaches to the use of teaching methods is caused by several factors: significant changes occur in the methodical basis of learning theory and teaching methods; to the changing needs of society has come the paradigm of humanistic, student-centered learning; the enriched theoretical, methodological and practical set of psychological and educational assessment, which allows diagnostic tools to improve research efficiency methods. All these factors need to study the terms of theoretical methods of teaching primary school pupils. One of these conditions is the consideration of the individual characteristics of younger pupils choosing teaching methods. Temperament is a combination of individual psychological personality traits that characterize the dynamic and emotional volitional aspects of its behavior and activity. Temperament is an innate characteristic, which means that it can not be changed. The degree and nature of the impact on activity as external and internal conditions namely individual psychological characteristics of man depends from temperament. Therefore, we must take into account to the greatest extent the temperament of the child in the educational process. This approach will significantly improve the effectiveness of teaching – educational process with younger students. The article contains concrete recommendations to create optimal conditions for learning students of each temperament type.

Key words: personality-oriented education, the individual characteristics of younger pupils, educational activities, temperament.

Актуальність дослідження. У системі неперервної освіти початковій школі належать важливі функції, успішне виконання яких безпосередньо впливає на якість подальшої освіти учнів.

Стильові особливості й особливості темпераменту є засобами реалізації внутрішнього потенціалу особистості в діяльності. Спільність характеристик темпераменту та індивідуального стилю в навчальній діяльності полягає в типологічній зумовленості цих характеристик.

Огляд досліджень і публікацій. Зв'язок особливостей індивідуального стилю навчальної діяльності з властивостями нервової системи досліджувався у працях Г. Дикопольської, О. Копитова, А. Коротаєва, Є. Климова та С. Маствіліскер та інші. Що стосується розкриття зв'язку впливу властивостей темпераменту та ефективності навчальної діяльності, то цей аспект в цілому є недостатньо висвітленим.

Опрацьованою є лише галузь дослідження зв'язку якостей когнітивного стилю, який є одним із